

Emakeele Seltsi keeleteimkonna veerandsajand

Maire Raadik

emakeele seltsi keeleteimkonna vanem

Otsus kutsuda kokku emakeele seltsi keeleteimkond tehti 27. juunil 1993 Tartus Veski päeval. 2007. aastal pandi emakeele seltsi põhikirja punkt keeleteimkonna staatuse ja ülesannete kohta. Selle järgi on keeleteimkond eesti kirjakeele normi määramiseks kokkukutsutav toimkond, millel on seltsi juhatuse kinnitatud kodukord. Seltsil on keeleteimkond olnud ka 1969.–1972. aastal, 1960–1987 täitis kollektiivse keelekorraldusorgani ülesandeid vabariiklik õigekeelsuskomisjon ehk VÕK.

1993 asutatud toimkond oli kaheksaliikmeline, neli liiget Tartust ja neli Tallinnast. Hiljem on toimkonna liikmeid vahetunud, praegu on neid kokku üksteist, mis on ka suurim võimalik arv. Toimkonna algsest koosseisust on siiani rivis Reet Kasik, Krista Kerge, Katrin Kern, Peeter Päll ja Maire Raadik, peale nende kuulusid esimesse koosseisu Jaak Peebo, Tiiu Erelt ja Ellen Uuspõld.

Toimkonna juhi ehk vanema valib iga kahe aasta tagant emakeele seltsi üldkoosolek, toimkonna liikmed nimetab toimkonna vanema ettepanekul emakeele seltsi juhatust. Liikmed kutsutakse eesti keele uurimise ja korraldamisega tegelevatest asutustest ning nende hul-

gas on õppejõude, keeleuurijaid, -korraldajaid ja -toimetajaid.

Toimkonna põhiline töövorm on koosolek, neid peetakse vaheldumisi Tallinnas ja Tartus, lisaks mujalgi. Iga aasta saadakse kokku vähemalt kaks-kolm korda. Tehakse ka meiliarutelusid, enamasti juba valmis otsuste viimistlemiseks või muude kiiremate küsimuste lahendamiseks. Päevakajaliste kohanimeküsimuste operatiivseks

TOIMKONDA ON JUHTINUD

- Jaak Peebo 1993–1995
- Tiiu Erelt 1995–2000
- Reet Kasik 2000–2004
- Tiit-Rein Viitso 2004–2006
- Peeter Päll 2006–2010
- Krista Kerge 2010–2014
- Külli Habicht 2014–2016
- Maire Raadik (alates 2016)

arutamiseks asutati Peeter Pälli algatusel 2018. aastal emakeele seltsi keeleteoimkonna välisnimede töörühm. Peale keeleteoimkonna liikmete kuulub sellesse rühma nimeuurijaid, geograafe, ajakirjanikke, keeleteoimetajaid, riigiametnikke, arutelud käivad e-posti teel.

Keeleteoimkonna töö võib jagada laias laastus kolmeks: otsuste (soovituste) sõnastamine, protokollilised seisukohavõtted ning keelekorraldusallikate retsenseerimine ja heakskiitmine. Teemasid, mida arutada, võib toimekonnale pakkuda igaüks. Selleks tuleb probleemi kohta koostada kirjalik ettepanek ehk esildis ja edastada see keeleteoimkonna vanemale. Põhiosa esildisi pakuvad toimekonna liikmed ise, kuid neid tuleb ka väljastpoolt toimekonda. Rohkesti tööd annavad keeleteoimkonnale ÕSi koostajad, see on nii olnud läbi aegade.

Selleks, et arutelu oleks tulemuslikum, tuleb enne teha põhjalikku uurimistööd. Kui vaja, kutsutakse toimekonna koosolekule ka muude erialade asjatundjaid. Enne lõpliku otsuse tegemist saab iga toimekonnaliige öelda oma arvamuse, kui liikmete arvamused lahknevad, rakendatakse hääletamist. Iga otsust arutatakse kindlasti mitmel järjestikusel koosolekul, otsuste lõplikud tekstid pannakse enne vastuvõtmist keeleteoimkonna lehele avalikkusele tutvumiseks ja arvamuse avaldamiseks. Toimekonna liikmete töö on vabatahtlik, haridus- ja teadusministeerium toetab toimekonna tööd igal aastal teatava summaga.

Oma tegevuse jooksul on keeleteoimekond teinud kokku ligi 30 otsust. Varasemad otsused, s.o kuni aastani 2000, on avaldatud kogumikus „Kirjakeele teataja II“, sealt edasi on otsused avaldatud emakeele seltsi keeleteoimekonna lehel. Protokollilisi seisukohavõtte on üle 40, neist olulisimaid on tutvustatud kogumikus „Kirjakeele teataja“, samuti ajakirjas Oma Keel.

Emakeele seltsi keeleteoimekonna töö hõlmab otsuste sõnastamist, protokollilisi seisukohavõtte ning keelekorraldusallikate retsenseerimist.

OTSUSED

- 1) algustäheortograafiast ja jutumärkidest (Tiiu Ereli esildis, 1994)
- 2) *magistrant* (Jaak Peebo, 1994)
- 3) numbrite kirjutamine (Tiiu Ereli, 1994)
- 4) eraldi seisva teksti(osa) lõpumärgist (Krista Kerge, 1995)
- 5) tekstilõigu eristatavusest (Krista Kerge, 1995)
- 6) rõhuliite õigekiri (Krista Kerge, 1995)
- 7) põhiarvsõnade käänamine (Tiiu Ereli, 1995)
- 8) õigusaktid ja kuupäevafraas (Rein Kull, Maire Raadik, 1995)
- 9) Eesti kohanimede õigekirjast (Peeter Päll, 1996)
- 10) väliskohanimede õigekiri (Peeter Päll, 1996)
- 11) mõne sõna morfoloogiast (Tiiu Ereli, 1997)
- 12) maailma maade ja nende elanike nimetused (Peeter Päll, 1998)
- 13) rahvaste ja keelte nimetuste õigekiri (Peeter Päll, 1998)
- 14) vene-eesti ja eesti-vene tähetabelid (Peeter Päll, 1995, 1998)
- 15) kaupade nimetamine (Maire Raadik, 1998)
- 16) võõrnimede hääldus (Einar Kraut, Peeter Päll 2000)
- 17) *Internet* ja *internet* (Peeter Päll, 2008)
- 18) Jaapani päritoluga sõnade kasutamisest eesti tekstis (Peeter Päll, 2008)
- 19) muudatused eesti-vene tähetabelis (Peeter Päll, 2008)
- 20) ukraina-eesti tähetabeli parandused (Peeter Päll, 2009)
- 21) araabia sõnad eesti tekstis (Peeter Päll, 2009)
- 22) kaassõnade *peale* ja *pärast* tähenduse normimisest (Küllli Habicht, 2009)
- 23) ajaloosündmuste algustäheortograafia (Urve Pirso, 11.06.2012)
- 24) ühend- ja väljendverbituletiste kokku- ja lahkukirjutamisest (Reet Kasik, 2012)
- 25) määrsõnade kokku- ja lahkukirjutamisest (Küllli Habicht, 2012)
- 26) ajaloosündmuste nimetuste õigekiri, terviktekst (16.11.2012)
- 27) soovitus väliskohanimede esitamiseks ÕSis (Peeter Päll, 2013)
- 28) sidekriipsuga rindliitsõnade käänamine (Küllli Habicht, 2016)
- 29) kujundlike (ümberütlevate) nimetuste algustäht (Peeter Päll, 2018)

Muud seisukohavõttud

Igast aruteluteemast ei sünni omaette otsust ega peagi sündima. Toimikond selgitab küll välja ühised seisukohad, kuid ei vormista seda üldsuse tarbeks eraldi tekstina. Aastate 1993–2000 seisukohavõttude kohta saab lähemalt lugeda Tiiu Ereli ülevaatest kogumikus „Kirjakeele teataja II“, nimetagem siin vaid teemad:

- 1) *i ja j* laensõnades (Tiiu Ereli esildis, 1995)
- 2) *jas*-tuletiste õigekiri (Valli Helde, 1997)
- 3) eesti tähestikjärjestuse probleeme (Peeter Päll, 1998)

- 4) sõna *ombudsman* vastendamine eesti keeles (Tiiu Erelt, 1998)
- 5) kohanimelise täiendi kirjutamine (Tiiu Erelt, 1998)
- 6) tugevaastmeliste seisundivormide esitamine ÕSis (Tiiu Erelt, 1999)
- 7) tuletiste välte nõrgenemine, eriti III-värtelised *us*-nimisõnadest saadud *lik*-omadussõnad (Tiiu Erelt, 1999)

2000. aastail on arutatud järgmisi küsimusi:

- 8) **türkmeeni ja usbeki nimede kirjutamine** (Peeter Pälli esildis, 2002)
 Kuivõrd türkmeeni ja usbeki keel läksid 1990. aastail üle ladinatähelelise kirjaviisile, kadus vajadus kasutada nende nimede kirjutamisel türkmeeni-eesti ja usbeki-eesti transkriptsioonitabelit, mille oli vastu võtnud vabariiklik õigekeelsuskomisjon 1977. aastal. Toimikond vaatas läbi senise kirillitsa ja uue ladina tähestiku vastavusi esitavad tabelid.
- 9) **sordinimede kirjutamine** (Eesti aiandusliidu puuviljakomisjon, 2005)
 Aiandusliidu puuviljakomisjon tegi ettepaneku lubada kirjutada sordinimedes kõik sõnad peale sidesõnade suure algustähega. Keeletoimikond tunnistas ettepaneku kasuks esitatud põhjendused ebapiisavaks ja soovitas edaspidigi kirjutada mitmesõnalistes sordinimedes suure algustähega ainult nime esimene sõna ning nimes sisalduvad pärisnimed.
- 10) **nimedes esinevate abisõnade kirjutamine, nt kas restoran *Vanaema juures* või *Vanaema Juures*** (Peeter Päll, 2006)
 Toimikond arutas nimedes esinevate abisõnade algustähte 2006. ja 2007. aasta koosolekutel. Protokollilise otsusena lepitati kokku põhimõte, et kõiki muid sõnu peale sidesõnade võib nimedes kirjutada suure algustähega, nt restoran *Vanaema Juures*, sihtasutus *Teeme Ära*, omaaegne Tartu klubi *Kellele Ei Meeldiks Johnny Depp*. Kaassõnade kasutamine nimedes-nimetustes ei ole siiski tüüpiline eesti mall ning nii oma- kui ka tõlkenimetustes oleks mõistlik neid vältida: pigem *Vanaema restoran* kui *restoran Vanaema Juures*, pigem *maailma arstide tuumasõjavastane ühendus* kui *ühendus Maailma Arstid Tuumasõja Vastu* (inglise *International Physicians for the Prevention of Nuclear War*).
 Jutuks tuli ka ärinimede reeglistiku koostamine, et anda ärinimede (s.o äriregistrisse kantavate nimetuste) moodustamise ja õigekirjutuse põhimõtted. Reeglistikust valmis esialgne visand, mis nägi ette käsitleda ärinimede valikut, struktuuri, süntaksit, õigekirja.

11) mõnede kohanimelise täiendiga ühendite algustähed (Peeter Päll, 2006)

Peeter Päll palus toimkonnal kaaluda, kas on mõistlik säilitada erinevat algustähte juhul, kui sama põhisõna täienditeks satuvad kohanimi ja rahvanimetuseks tõlgendatav käändumatu omadussõna. Küsimuse ajendiks oli ÕS 1999, mis soovitab kirjutada *Rooma numbrid* (lähteks Rooma kui linna või antiikriigi nimi) ja *araabia numbrid* (st araablastelt pärit numbrid, vrd *Araabia* 'poolsaar Lääne-Aasias'). Peeter Pälli hinnangul saaks ühtlustada mõlemat pidi: *rooma numbrid* (st roomlastelt saadud numbrid, sel juhul tunnistaksime roomlased rahvanimetuseks) ja *Araabia numbrid* (pärit Araabia poolsaarelt). Norminguallikais ei ole praeguse niidagi muudetud.

12) parandused ÕS 2006 kohanimevalimikus (Peeter Päll, 2006)

Peeter Pälli ettepanekul arutas toimkond parandusi ÕS 2006 kohanimevalimikus. Põhiosas oli küsimus selles, mida teha mõne rööpnimega. Toimkond kiitis heaks muudatused, millega maailma maade loetelus tuleksid esikohale nimed *Birma*, *Elevandiluurannik* ja *Ida-Timor*, koos märkusega, et diplomaatilises suhtlemises eelistatakse nimesid *Myanmar*, *Côte d'Ivoire* ja *Timor-Leste*. Toimkond oli ka nõus ettepanekuga lisada kohanimevalimikku kohanimede täiendvormid, nt *Prantsusmaa – Prantsuse*, *Suurbritannia – Briti*, *Venemaa – Vene*.

13) muuseum-tüüpi sõnade käänamine (Ülle Viks, 2008)

Vabariikliku õigekeelsuskomisjoni 1982. aasta otsuse järgi saab *muuseum*-tüüpi sõnu, mille nominatiivi lõppkonsonandi ees on kirjepildis vokaalide ühend, käänata ka *album*-tüübi järgi. Mitmel selle reegli alla kuuluval sõnal ei ole fonotaktilistel põhjustel siiski eeldusi kaht tüüpi käändumiseks (Erelt 2000: 64–65) ning selleks, et viia 1982. aasta otsust paremini kooskõlla tegeliku keelekasutusega, kaalus toimkond 2008. aastal kaht täpsustusvarianti.

1. Pidada võimalikuks käänata *muuseum*-tüüpi sõnu, mis on III vältes ja mis nominatiivi lõppkonsonandi ees sisaldavad *i* ja mingi muu vokaali ühendit või lõpevad järjendiga *-eum* või *-eon*, ka *album*-tüübi järgi. Selle muudatuse kohaselt muutuks norminguvastaseks kahetüübilisus nt neis sõnades, mille lõpus on *-aul*, *-eal*, *-ean*, *-uam*, *-uan*, *-üion* (ÕS 2006 neis sõnades kaht käändtüüpi ei annagi). ÕS 2006-s normitud kahetüübilistest

muutuksid ühetüübiliseks *ian-* ja *uar-*sõnad (*durian, safian, jaaguuar, jaanuar, kaasuar, veebruar*), kuid faktiliselt ühetüübilisest kahetüübiliseks *reekviem, stanniol, vitriol*.

2. Pidada võimalikuks käänata *muuseum*-tüüpi sõnu, mis on III vältes ja lõpevad ühendiga *-ion* või *-ium*, ka *album*-tüübi järgi. Nende sõnade *album*-tüübi vorme, mis lõpevad ühendiga *-eum*, võib pidada argikeelseks. Selle muudatuse kohaselt muutuks norminguvastaseks peale 1. variandis mainitu kahetüübilisus ka nt sõnades lõpuga *-ial* (*gaavial*), *-ian* (*paavian, tüümian*), *-iar* (*kaaviar*), *-ior* (*juunior, melhior, seenior*). ÕS 2006 annab need kahetüübilisenä. ÕS 2006-s ühetüübilisenä antud *reekviem, stanniol, vitriol* jääksid muutmata.

Toimkond leidis, et asja tuleb veel uurida, ega võtnud seisukohta.

14) ÕS 2006 morfoloogiaprobleeme (Ülle Viks, 2008–2009)

Toimkond arutas Ülle Viksi ettepanekul mõnede ÕSi sõnade morfoloogiat (*stabilitron, mehhanotron, baobab, muessin, hartšo, draglain, koosekans, kootangens* jt), kuid enamikus küsimustes jäi kindel ühine seisukoht kujundamata.

15) keeleseaduse uusim redaktsioon (2009)

Toimkonna liikmed esitasid oma ettepanekud keeleseaduse eelnõu kohta. Muu hulgas soovitati eelnõu töörühmal defineerida täpsemalt eelnõus kasutatud termineid ning fikseerida kirjakeele normi kontrolliva organi kohustused. Toimkond pooldas ametliku ja avaliku keelekasutuse lahus hoidmist keeleseaduses ning ajakirjanduskeelt puudutava paragrahvi (§ 19) väljajätmist või teisiti sõnastamist.

16) ÕS ja kirjakeele norm (2009)

Toimkonna ja eesti keele instituudi ühisseminaril 2009. aastal arutleti ÕSi ja kirjakeele normi teemal. Keskenduti neljale põhivaldkonnale: normatiivsuse ja soovituslikkuse vahekord, morfoloogiainfo esitus, soovitusvõttestiku selgus ja soovitude ajakohasus, sõnavaliku põhimõtted. Radikaalseid muudatusi ÕSis ei pooldatud. ÕSi ja keeleteimkonna tööjaotusest rääkides leidis toimkond, et grammatilised ja olulisemad ortograafilised seigad vajaksid keeleteimkonnas arutamist; muus osas peaksid koostajad ise otsustama, mis küsimusi anda toimkonnale arutamiseks.

Toimkond on teinud ettepanekuid keeleseaduse eelnõu kohta, võtnud sõna kirjakeele normi ja õigekeelsussõnaraamatu asjus.

17) sõnade kebab ja sahib kirjutamine (2009)

Toimkond arutas eesti keele instituudi keelekorraldajate ja leksikograafide palvel kahe võõrsõna õigekirja. Otsustati, et esisilbirõhuga *kebab* kõrval on mõeldav järgsilbis pika vokaaliga *kebaab*, sõna *sahib* puhul jäädi senise normingu juurde.

18) Georgia nimi (Peeter Päll, 2009)

Peeter Päll palus toimkonna abi kirja asjus, mille Gruusia keeleteaduse instituut oli saatnud eesti keele instituudile. Kirjas soovitati kasutada eesti keeles *Georgia* nime, sama küsimus kerkis Eesti välisministri Gruusia-käigu ajal. Olles asja arutanud, otsustas toimkond jääda põhiliselt senise seisukoha juurde: pidada soovitatavaks nimeks *Gruusiat* ja keeleliselt õigeks ka *Georgiat*. Ametliku konteksti jaoks võib soovitada *Sakharthvelo* nime kasutamist.

19) mitme keele ja rahva nimetamine eesti keeles (Peeter Päll, 2010)

Toimkond pooldas mustlaste omanimetusena vormi *roma* (senistes allikates *romi*, ka *mustlane* on kirjakeeles võimalik), Etioopia ametikeele nimetust kujul *amhara* (mitte *amhari*) ja Kenya rahvanimetust *maasai* ehk *masai* (seni üksnes viimane). Küsimuskohaks jäi keelerühmade nimetuste algustäht, sest selgete kohanimeliste täiendite kõrval on selliseid, mida saab tõlgendada mitmeti. (Päll 2010: 43)

20) sõna buffet kirjutamine (2010)

Eesti keele instituudi keelekorraldajad küsisid toimkonnalt nõu, kas tsitaatsõna *buffet* kõrval võiks eesti keeles lubada mugandit *bufee*. Toimkonna enamik *bufeed* ei pooldanud, eelistades sellele tsitaatsõna *buffet* ja pidades mugandina võimalikuks pigem *ü-ga büfeed* (mis vastab prantsuse hääldusele) või varasemat mugandit *puhvet* (mis on eesti keelde tulnud tõenäoliselt vene keele kaudu). ÕS 2013 fikseeris mugandi *bufee* argisõnana. (Mäearu 2010: 53–54)

**Uued soovitused
ajakohastavad
keelekasutust, kuid
ei tühistata varasemaid
kirjakeele norminguid.**

21) märgukiri riigieksamitööde parandajaile (Krista Kerge, 2011)

Krista Kerge eestvõttel tuletas toimkond eksamitööde hindajatele meelde viimase 30 aasta õigekeelsusotsuste printsiipi: uued soovitused ajakohastavad keelekasutust, kuid 1980. aastast ei ole põhimõtteliselt valeks kuulutatud kirjakeele varasemaid norminguid. (Kerge 2012: 81)

22) termini *magnituud* sisu ning stratigraafiaterminite keeleline vorm ja algustäht (Peeter Päll, 2011)

Toimkonna ja rühma geoloogide ühisarutelul lepiti kokku, et *magnituud* on maavärina võimsuse suurusjärk, ning soovitati vältida sõnastust, millest saaks välja lugeda, nagu oleks *magnituud* mõõtühik. Seega mitte *9magnituudine maavärin*, vaid *maavärin magnituudiga 9* ~ *maavärin suurusjärguga 9*, mõnikord sobib ka *9ne maavärin*, *9. järgu maavärin*. *Magnituudist* tuleb lahus hoida *intensiivsus* ehk *tugevus*, mis märgib maavärina mõju mingis konkreetsetes piirkonnas, seda märgitakse Rooma numbriga.

Stratigraafiaterminite keelise vormi puhul arutati, kas ja kuidas termineid mugandada. Peeter Päll pani ette kolm põhimõtet.

1. Kui terminis on äratuntav kohanimi või isikunimi vm pärisnimi, võetakse eestikeelses terminis kasutusele vastav nimi eesti omastavas käändes, nt *Floian* > *Flo lade*, *Sandbian* > *Sandby lade*, *Tournaisian* > *Tournai lade*.
2. Kui termin on tuletatud üldkeele sõnast (nt kreeka sõnadest), võetakse aluseks see sõna, lisades eesti keele omastava vokaali (kreeka ja ladina meessoos või kesksõos lõpud võib lühendada), nt *Stenian* (kr *stenos*) > *Steni*, *Siderian* (*sideros*) > *Sideri*.
3. Kui termini päritolu ei õnnestu kindlaks teha või selle sobitamine on muul põhjusel keerukas, jäetakse ingliskeelses terminis ära *an-lõpp*, nt *Katian* > *Kati*, *Cenomanian* > *Cenomani*, *Turonian* > *Turoni*. (Peeter Pälli e-kiri 21.03.2011)

Raskem küsimus oli stratigraafiaterminite algustäht, mille üle on vaieldud alates 2001. aastast (Erelt 2007: 236–237). Geoloogid on hakanud kõiki stratigraafia ja geokronoloogia üksusi kirjutama suure tähega, keelekorraldajad on soovinud järgida nende terminite nagu mis tahes muudegi keelendite puhul eesti õigekirja süsteemi.

2011. aasta koosoleku järel näis siiski, et geoloogid ja filoloogid võiksid jõuda kokkuleppele. Arutelu juhtinud Peeter Pälli hinnangul olid keelekorraldajad valmis nägema süstemaatilise ja ühtlustatud algustähega nimetamise vajadust ning möönma suurt algustähte nt teatud tasandi üksuste nimetamisel, tingimusel, et kasutatakse ka vastavat liigisõna (nt *lade* või *iga*). Geoloogid olid valmis möönma, et tavaline keelekasutaja tajub eriti kõrgema tasandi üksusi kui

üldnimesid, mistõttu on võimalik tõmmata algustähe piir sinna, kust ühele poole jäävad enamikus selgeid nimesid sisaldavad terminid ja teisele poole üldnimedena tajutavad terminid (nt *uusaegkond*, *keskaegkond*). (Peeter Pälli e-kiri 21.03.2011)

23) projektnime *Rail Baltic* kirjutamine (Einar Kraut, 2011)

Einar Kraudi algatusel juhtis toimekond avalikkuse tähelepanu asjaolule, et levima hakanud nimekuju *Rail Baltica* kombineerib sobimatult inglise (*Rail*) ja ladina keele (*Baltica*) sõnu. Ladina *Baltica* eeldaks pealegi naissoost põhisõna (nagu on *via* nimes *Via Baltica*), inglise nimisõnades sugu pole. Pärast avaldust kinnistus Eestis õige nimekuju *Rail Baltic*, kuid 2017. aasta paiku kerkis taas küsimus seganime kasutuselevõtu kohta. Väidetavalt on muudes projektiga seotud riikides kasutusel nimi *Rail Baltica*, mistõttu tahaksid Eesti asjamehedki sama nimekuju kasutada.

24) kohanimelise täiendi algustäht ÕSi tähenduseletustes (Maire Raadik, 2011)

Toimekond oli nõus ÕSi koostajate ettepanekuga, et kohanimelise täiendiga ühendites võiks ÕSi tähenduseletustes senisest ulatuslikumalt rakendada suurt algustähte (nt *Egiptuse päikesejumal*, *Kreeka mütoloogia*, *Vana-Kreeka keelpill*), väiketäheliseks jääksid peamiselt keele või rahvusega seotud ühendid.

25) välte, rõhu ja palatalisatsiooni märkimine eesti keele instituudi sõnastikes (Peeter Päll, 2012)

Toimekond kiitis heaks Peeter Pälli ettepaneku, mille kohaselt märgitaks eesti keele instituudi sõnastikes edaspidi rõhku ja väldet alati silbituuma ees. Esimeste hulgas rakendasid uut märkimisviisi 2012 ilmunud võõrsõnade leksikon ja 2013 ilmunud õigekeelsussõnaraamat.

26) sõnade *kompetents* ja *tolerants* tähenduse laienemine (Peeter Päll, 2012)

Toimekond oli nõus Peeter Pälli ettepanekuga kirjeldada sõnade *kompetents* ja *tolerants* sisu ÕS 2013-s senisest laiemalt: *kompetents* on nii 'võimkond, (võimu)pädevus' kui ka (uue tähendusena) 'asjatundlikkus, pädevus', *tolerants* on nii 'lubatav hälve (tehnikas)' kui ka (uue tähendusena) 'tolerantsus'. Muudatuse taga on tegeliku keelekasutuse tugev surve. (Raadik 2015: 209)

- 27) **sõnade *vaagima, näuguma, hauduma, kudema* pööramine** (Sirje Mäearu, 2012)
 2012. aastal arutati ÕSi koostaja Sirje Mäearu ettepanekul mõne laadivaheldusliku verbi nihkumist laadivahelduseta tüüpi. Toimkond otsustas muu hulgas sõnade *vaagima* ja *näuguma* puhul senise laadivaheldusliku pööramise kõrval (*lugema*-tüüp) möönda ka vältevahelduslikku pööramist (*õppima*-tüüp), seega *vaeb* ja *vaagib*, *näub* ja *näugub*. (Mäearu, Raadik 2012)
- 28) **sõnade *ekläär, satään* kirjapilt** (Tiina Paet, 2012)
 Võõrsõnade leksikoni toimetaja Tiina Paet küsis 2012. aastal toimkonnalt nõu võõrsõnade *ekläär* ja *satään* rööpkujude *ekleer* ja *satiin* kohta. Oldi üldiselt nõus, et *eklääri* kõrval võib võrdväärse rööbikuna möönda *ekleeri* (ligilähedane prantsuse hääldus lubab mõlemat kuju), sama arvati *satiini* kohta. Erinevalt võõrsõnade leksikonist on ÕS siiski jätkanud *satiini* märgendamist argikeele sõnaks.
- 29) **võõr-suurtähtlühendite kirjutamine** (Maire Raadik, 2012)
 Kuigi 1982. aasta lühendireeglistiku selgituses on öeldud, et võõrkeelseid, pms ladina päritolu lühendeid tuleb käsitada tsitaatidena, oli võõrsuurtähtlühendite vormistus 2006. aasta ÕSis üsna kõikumine: osa lühendeid kursiivkirjas, osa püstkirjas. Toimkond pooldas ÕSi koostajate ettepanekut kirjutada mistaheskeelsed suurtähtlühendid püstkirjas, käsitades suurtähte eristusena, mis ei nõua kursiivkirja vormis lisaeristust. Võõrkeelsete väiketähtlühendite puhul otsustati jääda senise pruugi ehk tsitaatsõnade analoogial kursiivkirjas kirjutamise juurde. (Raadik 2015: 210)
- 30–31) **soovitusi keeleteoimetajatele: ürituste nimetused ja nende õigekiri; virtuaalüksuste nimetused ja nende õigekiri** (Krista Kerge, Helika Mäekivi, 2013)
 Lähtudes keeleteoimetajate liidu seminaril 2013. aastal esitatud küsimustest, koostas toimkond kaks soovituslikku seisukohavõttu ja avaldas need oma lehel.
- 32) **ÕS 2013 saatesõna** (Maire Raadik, 2013)
 Maire Raadik palus toimkonnalt arvamust ÕS 2013 saatesõna asjus. Toimkond soovitas mitmeid parandusi, muu hulgas lisada täpsustuse: „Oskuskeel on kirjakeele osa, igal erialal võivad kehtida omad tavad,

Normingu muutmise põhjuseks võib olla tegeliku keelekasutuse muutumine.

mis siinses sõnaraamatus ei kajastu.“ Sellega sooviti vältida olukorda, kus keeleteoimetamisel surutaks üldkeele reegleid oskuskeelele kohati valikuta peale.

33) sõna *peen* käänamine (Maire Raadik, 2014)

Maire Raadik küsis toimkonnalt arvamust muudatuse kohta, mis oli sõna *peen* käänamise asjus tehtud ÕS 2013-s. ÕS 1999 segatüübi asemel oli *peen* saanud 2013. aasta ÕSis kaks eraldi tüüpi: 13 (tüüp-sõna *suur*) ja 2 (tüüpsõna *õpik*). Segatüübi fikseerimise ettepaneku olid teinud juba 1961. aastal Värskas täienduskursustel olnud eesti keele õpetajad, kuid vabariiklik õigekeelsuskomisjon, mis seda 1962. aastal arutas, lükkas tookord ettepaneku tagasi. Emakeele Seltsi keeleteoimkond oli ÕS 2013 lahendusega nõus.

34) protsendimärgi tühiku kirjutamine (Maire Raadik, 2016)

Protsendimärki on varem kirjutatud arvust lahku, kuid alates keeleteoimkonna 1994. aasta arvukirjutussoovitustest arvuga kokku. Tühiku ennistamist on soovinud tehnikakeele asjatundjad (Risthein 2011: 57–58). Toimkond pidas otstarbekaks jätta senine, väga juurdunud soovitus – kirjutada protsendimärk arvuga kokku – üldkeele tarbeks jõusse, kuid möönda, et tühiku kasutamist erialadel, kus seesugune tava on juurdunud, ei tule siiski veaks pidada. (Raadik, Leemets 2017: 34–35)

35) arvsõnade kokku-lahkukirjutus (Maire Raadik, 2016)

Järgarve, murdarve ning arvust saadud *ne-* ja *line-*liitelisi omadussõnu on varem soovitatud kirjutada samade põhimõtete järgi mis põhiarve. Pöörde senise tava suhtes tegi Tiiu Erelti „Eesti ortograafia“ teine trükk, õpetades: *kaks tuhat*, aga (tuletiste eeskujul) *kahetuhandes*, *kahetuhandik*, *kahetuhande(li)ne*. Keeleteoimkond arutas küsimust 2016. aastal ja otsustas toetada eesti keele instituudi keelekorraldajate ettepanekut, mille kohaselt laieneksid põhiarvsõnade kokku- ja lahkukirjutamise põhimõtted ka järg- ja murdarvsõnade ning arvsõnast saadud *ne-* ja *line-*omadussõnade kokku- ja lahkukirjutusele. Rööpvõimalusena mööndi siiski ka tuletistest eeskujul võtmist. (Raadik 2015, vt ka Raadik, Leemets 2017)

36) tsitaatsõnade vormistamine (Tiina Leemets, 2016)

Tiina Leemetsa ettepanekul arutas toimkond kolme küsimust: kuidas tsitaatsõnu tekstis eristada, mis tähega kirjutada ja kuidas

käänata-pöörata. Otsustati, et 1) tsitaatsõnade eristuseks sobib kaldkiri, kui muu tekst on püstkirjas, 2) tsitaatsõnu võib kirjutada väikese tähega olenemata sellest, mis tähega kirjutatakse vastav sõna oma päritolukeeles, 3) käänamisel lisatakse kaldkirjas tsitaatsõnale püstkirjas ülakoma ja käändelõpp ning vajaduse korral tüvevokaal. (Raadik, Leemets 2017: 35–36)

37) sõna läbi viima tähendus (Linda Püssa, 2016)

Eesti maaülikooli eesti keele lektor Linda Püssa tegi 2016. aastal toimkonnale ettepaneku möönda tegusõna *läbi viima* kasutamist ka tähenduses 'tegeha, korraldama'. Keeletoimkond tõdes, et *läbi viima* tähendus on laienenud, kuid oli üldjoontes nõus ÕSi koostajate hinnanguga, et osa selle sõna kasutusest kuulub paberlikku stiili. (Raadik, Leemets 2017: 32–33)

38) Svalbardi nime tõlge (Peeter Päll, 2017)

Toimkond arutas Peeter Pälli küsimust, kas nimetada Teravmägede saarestiku saart *Teravmägedeks* või jääda senise *Lääne-Teravmägede* juurde. *Svalbard* on nii Norra haldusüksus (mis koosneb Teravmägede saarestikust ja Karusaarest) kui ka saarestik, mille suurim saar on *Teravmäed* (norra *Spitsbergen*). Toimkond pooldas saare nime *Teravmäed*, märkides, et soovi korral võib saart nimetada ka kohaliku nimega *Spitsbergeniks*.

39) uue mandri nimetamine (Avita kirjastus, 2017)

Toimkond arutas, kuidas nimetada eesti keeles sukelfmandrit Uus-Meremaa all. Ühist seisukohta ei kujunenud, poolthääli said nii *Meremaa*, *Seelandia* või *Seeland* kui ka *Zealandia*. Kõige praktilisemaks peeti lõpuks geograaf Heino Mardiste seisukohta, et mandrit võiks nimetada sama nimega kui riiki: *Uus-Meremaa mander*.

40) sõna lemmik sõnaliik (Sirje Mäearu, 2018)

Sirje Mäearu ettepanekul arutas toimkond sõna *lemmik* sõnaliigi küsimust ja otsustas möönda selle sõna kasutamist peale nimisõna ka omadussõnana. (Mäearu 2018: 52–53)

41) Svaasimaa ja Kiievi nime muutmise (Peeter Päll, 2018)

2018 arutas toimkond koos välisnime tööruhaga kaht nimeküsimust. Lühinime *Svaasimaa* kõrval otsustati eesti keeles soovitada ametliku nimekuju *eSwatini Kuningriiki*. Muudatuse aluseks oli Svaasimaa kuninga otsus muuta oma riigi ingliskeelset nime. Vastuseks

Ukraina välisministeeriumi üleskutsele kasutada riigi pealinna nime kujul *Kyiv* leiti, et eesti keeles on otstarbekas jääda senise mugandi *Kiiev* juurde, kuid seekõrval on alati õiged ka lähtekeelsed kujud, sh ukraina-eesti transkriptsiooni kohane *Kõjiv*.

Keelekorraldusallikate retsenseerimine

2006. aastal retsenseeris toimkond Mati Ereli raamatu „Lause õigekeelsus“ käsikirja ja andis sellele oma heakskiidu. 2016–2019 on toimkond arutanud ja retsenseerinud eesti keele instituudis valmiva õigekeelsuskäsiraamatu õigekirjareeglite osa.

Kokkuvõtteks

Emakeele seltsi keeleteimkond on 25 tegevusaasta jooksul arutanud nii ortograafia, morfoloogia, semantika kui ka nimekirjutuse küsimusi.

Ortograafia on olnud toimkonna otsuste hulgas üks kaalukamaid valdkondi. Mitu tähtsat otsust on tehtud algustäheortograafia kohta, üldine suund on olnud kasutatavate algustähemallide arvu vähendamine. 1994. aasta otsusega loobuti jutumärkide ja läbiva suurtähe kombinatsioonist, 2012 tehti katse jätta kõrvale eeskätt ajaloosündmuste kirjutamisel levinud esisuurtähe mall. 1998 loobuti kohanimelise täiendi väiketähest, vabastades kirjutaja kohustusest teha vahet kohta ja liiki näitavatel kohanimedel. 2018. aasta otsusega anti lõtkuruumi kujundlike nimede kirjutamiseks, arvestades, et seesugused nimetused on üleminekuala nimede ja mittenimede vahel.

Kokku-lahkukirjutuses on toimkond andnud rööpvõimalusi rühma määrsõnade kirjutamiseks, ühtlustanud järg- ja murdarvsõnade ning arvsõnast saadud omadussõnade kirjutamise põhiarvsõnade omaga ning mõõnnud ühend- ja väljendtepusõnadest moodustatud tuletiste kirjutamist omadussõnana kasutatavate kesksõnade eeskujul kokku või lahku.

Täheortograafias on antud juhiseid nii keeliti, nt otsused jaapani ja araabia sõnade kirjutamise kohta, kui ka üksiksõnuti. Nimekirjutuses on lahendatud rööpnimede küsimusi ja otsitud eesti kuju uutele tekkivatele nimedele.

Morfoloogias tegi keeleteimkonna eelkäija, vabariiklik õigekeelsuskomisjon, ära suure töö, sõnastades olulisi, terveid muuttüüpe hõlmavaid otsuseid, keeleteimkonnal pole seetõttu sama suures mahus otsuseid

teha tulnud. Arutatud on pigem väiksemaid sõnarühmi või üksiksõnu puuduvaid probleeme, sealhulgas on lahenduse saanud mitu küsimust, mida on aegade jooksul arutanud varasemad toimkonnad (nt *korsten-* või *peen-*sõna käänamine).

Sõnatähendusi on toimkond (nagu ka varem vabariiklik õigekeelsuskomisjon) käsitlenud valdkonnana, kus on mõttekam iga detaili ettekirjutamisest hoiduda. Tehtud otsustele on seetõttu omane pigem tähenduspiiride laiendamine kui kitsendamine.

Emakeele seltsi keeleteimkond on jõudnud täisikka. See lubab loota, et toimkond suudab üha paremini täita oma ülesannet kirjakeele tasakaalustajana.

Viidatud kirjandus

- Erelt, Tiiu 2000. Mõne sõna morfoloogiast. – Kirjakeele teataja II 1993–2000. Emakeele Seltsi keeleteimkonna soovitusel. Koost. ja toim. Tiiu Erelt ja Maire Raadik. Tallinn: Emakeele Selts, 61–65.
- Erelt, Tiiu 2007. Terminõpetus. Toim. Maire Raadik. Tartu Ülikool. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.
- Kerge, Krista 2012. Uusimaid soovitusi ESi keeleteimkonnalt. – Oma Keel 2, 77–83.
- Kirjakeele teataja II 1993–2000. Emakeele Seltsi keeleteimkonna soovitusel. Koost. ja toim. Tiiu Erelt ja Maire Raadik. Tallinn: Emakeele Selts, 2000.
- Mäearu, Sirje 2010. Rootsi laud ja *buffet*. – Oma Keel 2, 50–54.
- Mäearu, Sirje, Maire Raadik 2012. Kas *vaeb* või *vaagib*? – Oma Keel 1, 69–73.
- Päll, Peeter 2010. Mis on uut keeleteimkonnas. – Oma Keel 1, 40–43.
- Raadik, Maire 2015. Mida uut on uues õigekeelsussõnaraamatus? – Keelenõuanne soovitab 5. Koost. ja toim. Maire Raadik. Eesti Keele Instituut. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 203–212.
- Raadik, Maire 2015. Arvsõnade kokku-lahkukirjutuse seiku. – Õiguskeel 4, 87–89.
- Raadik, Maire, Tiina Leemets 2017. Emakeele Seltsi keeleteimkonnas. – Oma Keel 1, 31–37.
- Risthein, Endel 2011. Protsendist ja muust. – Keel ja Kirjandus 1, 57–58.